

ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ: ПРЕХОД ОТ ПРАВНИТЕ КЪМ СОЦИАЛНИТЕ И ИКОНОМИЧЕСКИТЕ АСПЕКТИ

*Д-р Пънар Кязим
ВУЗФ*

INTELLECTUAL PROPERTY: TRANSITION FROM LEGAL TO SOCIAL AND ECONOMIC ASPECTS

*Panar Kiazim, PhD
VUZF University*

Резюме: Доктрината за интелектуална собственост от възникването си до скоро съществува и функционира с акцент върху правния аспект на тази материя. Под налягането на процеси от различно естество правният аспект постепенно бива изместен от социалните и икономическите аспекти. Това променя ролята на правния аспект от базис за съществуването на интелектуалната собственост към способ за постигане на икономически и социални цели.

Ключови думи: интелектуална собственост, икономически аспекти на интелектуалната собственост, социални аспекти на интелектуалната собственост, социално-икономически аспекти

Abstract: *The doctrine of intellectual property from its origin until recently has existed and functioned with an emphasis on the legal aspect of this matter. Under the pressure of processes of a different nature, the legal aspect is gradually displaced by the social and economic aspects. This changes the role of the legal aspect from a basis for the existence of intellectual property to a means of achieving economic and social goals.*

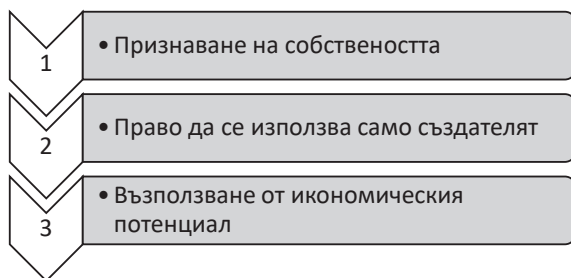
Keywords: *intellectual property, economic aspects of intellectual property, social aspects of intellectual property, socio-economic aspects*

Doi: <https://doi.org/10.36997/LBCS2022.24>

Въведение

Възникването на доктрината за интелектуална собственост е продиктувано от необходимостта да се осигури правна закрила на създателите на знания и иновации, както и на творците, като се съз-

даде нормативна рамка за това. Поради тази причина интелектуалната собственост възниква като правна дисциплина и през първите векове на своето съществуване се развива като такава. Правната уредба, която инспирира съществуването на обектите на интелектуална собственост и тяхната правна същност, притежава различни аспекти, които формират една своеобразна многоспектърност на материята. На първо място, правната уредба предоставя привилегията един творец или създател да си припише заслугите за конкретен обект на интелектуална собственост. На второ място, правната закрила предоставя монополни права на създателите на интелектуална собственост, които допускат единствено притежателят на правата да бъде ползвател, да решава дали и кой има право да използва конкретния обект на интелектуална собственост. На трето място, правната закрила, чрез вече изброените горе, дава възможност единствено носителят на права за конкретен обект да се възползва от икономическите ползи и финансовия потенциал на обекта. Трите аспекта се пораждат в тази конкретна последователност, развиват се в исторически и теоретичен смисъл следвайки я и водят до формиране на нов модел и нова форма на теорията на интелектуалната собственост.

Фигура 1. Последователност на възникване на преимуществата, които правният аспект на интелектуалната собственост осигурява на притежателя на права

Източник: Авторова фигура.

Тази нова форма възниква под налягането на различни социокултурни и икономически процеси в световен мащаб, които водят до промени в обществото, икономически и технологически прогрес и трансформиране на традиционната икономика в икономика на зна-

нието¹¹³. Едновременно с това тя започва да излиза извън рамките на правната наука, за да се разпростре в по-различни граници, а именно тези на социокултурната теория и практика. Постепенно интелектуалната собственост започва да осигурява икономически и социални ползи, като едновременно се влива в тези две науки и става част от тях, съответно от правен инструмент се трансформира в икономически и социален.

Икономически аспект на интелектуалната собственост

В икономически аспект интелектуалната собственост е ценен и скъп актив, който има икономически потенциал и може да генерира положителни финансови резултати. Стойността, която интелектуалната собственост като актив притежава, е трудно съпоставима с тази на други активи, защото аналогията граничи с невъзможното да бъде направена. Тази невъзможност е обусловена от няколко фактора. За разлика от други активи, при обектите на интелектуална собственост няма физически ограничения за съществуването. Обектите на интелектуална собственост не се изчерпват количествено. Между инвестицията и възвръщаемостта при интелектуалната собственост не съществува корелация, тъй като с незначителна инвестиция могат да се постигнат високи финансови резултати. Интелектуалната собственост се третира също така като лост за икономически растеж, който може да „трансформира създадените знания (стоящи в основата на интелектуалната собственост като цяло) в икономически блага“ (Минкова 2021) и е „икономически индикатор“ (Георгиева, Минкова 2020).

Едновременно с това интелектуалната собственост е елемент на конкурентоспособността на микро- и макроикономически нива. Както отбелязва друг изследовател на темата, „докато конкуренцията се изостря, печелившата компания е тази, която най-ефективно използва всички налични ресурси, особено ...) интелектуална собственост.“ (Novodarskaya 2015). Според Николова-Минкова (2020) „иновациите са ключов източник на конкурентно предимство за бизнеса (...) те играят основна роля в развитието на бизнеса и глобалните икономи-

---

¹¹³ Икономика на знанието е налагаща се форма на икономика, при която в основата на създаването на продукти и услуги стоят нематериални активи, които съществуват благодарение на знания, умения, опит, иновации, технологии.

ки”, което се отнася до иновациите като елемент на интелектуалната собственост. В това отношение практиката показва, че успешен бизнес, устойчива икономика и развита държава са тези, които използват интелектуалната собственост като средство за постигане на поставените цели. Което е още един елемент от приоритетното извеждане на икономическия аспект на интелектуалната собственост пред правния аспект.

Социален аспект на интелектуалната собственост

Интелектуалната собственост е феномен, в чието съществуване могат да се открият две направления. Едното направление касае правата и интересите на притежателя на права върху обект на интелектуалната собственост, който е поел икономическия риск от реализирането на обекта. Което от своя страна предполага реципрочно възнаграждаване на усилията. Другото направление касае правата и интересите на обществото. В това отношение обектите на интелектуална собственост се приемат като изпълнителни на социални функции. В рамките на социалната функция, интелектуалната собственост се създава и функционира по посока постигане на високо обществено благосъстояние, развитие и напредък на обществото, просперитет на макрониво. В частност социалният аспект на интелектуалната собственост е обвързан с функцията на обектите да служат за развитие на науката, изкуството, иновациите. Интелектуалната собственост е балансатор между частните и публичните интереси, тъй като без усилията на индивида обществото не може да се развива, а без подкрепата на обществото усилията на индивида не биха били плодотворни. Някои анализатори стигат по-далеч в извеждането на социални аспекти на интелектуалната собственост, като обвързват материята с „човешкия поминък“ и неговото поддържане, което се изразява в технологично развитие, осигуряващо човешките благосъстояние и физическо оцеляване (Singh 2017). Успоредно с този елемент от социалния аспект се откроява и капацитетът на интелектуалната собственост в частта с технологичното развитие, което нейните обекти поражда, да допринесе за намаляване на „човешките усилия за постигане на желаните цели“ (Singh 2017) в различни области като образование, здравеопазване, заетост и др. редица други.

Заклучение

Алихан е на мнение, че „социално-икономическите ползи (от интелектуалната собственост) произтичат от подобряването на конкурентоспособността (...), което е от решаващо значение като инструмент в националното развитие“ (Alikhan 2000). Към това може да се отнесе не само икономическата конкурентоспособност, но и социалната, на знанието, на умовете, на идеите на отделните индивиди в обществото. В синхрон с това, други анализатори са на мнение, че интелектуалната собственост сама по себе си и с всеки свой обект е част от сложните процеси на икономическо и социално развитие (Maksus 2016). Тази тясна връзка между интелектуалната собственост, нейният правен аспект, от една страна, и социоекономическите аспекти, от друга, не е съвременен феномен, а нещо, което се оформя паралелно с доктрината на тази теория. С тази разлика, че към днешна дата социалните и икономическите аспекти се превръщат в по-значими на фона на правните аспекти, като от своя страна тази увеличаваща се важност рефлектира по посока превръщането на правната закрила на различните обекти не в самоцел, а в лост за постигане на социални и икономически цели.

Използвана литература:

1. Георгиева, Р., Николова-Минкова, В. (2020). Патентите за изобретения в България по технологични направления и икономически сектори и раздели за периода 2001-2018. // Научно-приложно списание на съюза на изобретателите в България „Изобретения, Трансфер, Иновации”. София, №1, (26), с. 8-24.

(Georgieva, R., Nikolova-Minkova, V. (2020). Patentite za izobreteniya v Balgaria po tehnologichni napravleniya i ikonomicheski sektori i razdeli za perioda 2001-2018. // Nauchno-prilojno spisanie na sayuza na izobretatelite v Balgaria “Izobreteniya, Transfer, Inovacii”. Sofia, №1, (26), s. 8-24)

2. Николова-Минкова, В. (2021). Изследване зависимостта между равнището на конкурентоспособност и марковата заявителска активност на държавите от ЕС-27. // Икономическа мисъл, том 66, №5, с. 59-78.

(Nikolova-Minkova, V. (2021). Izsledvane zavisimostta mezhdru ravnishteto na konkurentosposobnost i markovata zayavitelska aktivnost na darzhavite ot ES-27. // Ikonomicheska missal, tom 66, №5, s. 59-78)

3. Alikhan, S. Socio-Economic Benefits of Intellectual Property Protection in Developing Countries. WIPO 2000.

4. Cimoli, M. et al. (2014) Intellectual Property Rights – Legal and Economic Challenges for Development. // The initiative for positive dialogue series. Oxford University Press.

5. Coombe, R. J, Turcotte, J. F. Cultural, Political, and Social Implications of Intellectual Property Laws in an Informational Economy. // UNESCO-EOLSS Joint Committee, eds., Culture, Civilization, and Human Society: A Volume in the Encyclopedia of Life Support Systems, developed under the auspices of UNESCO (Oxford: EOLSS Publishers, 2012), pp. 1-33.

6. Geiger, C. The Social Function of Intellectual Property Rights, or How Ethics can Influence the Shape and Use of IP Law. // Max Planck Institute for Intellectual Property and Competition Law Research Paper, №13-06.

7. Idris, K. Intellectual Property a Power Tool for Economic Growth. WIPO Publication, №888.

8. Maskus, K. E. (2016). Economic Development and Intellectual Property Rights: Key Analytical Results from Economics. // The Economics of Intellectual Property Law, Vol. 2

9. Maskus, K. E., (2016). Intellectual Property Rights and Social Development: Issues and Evidence, International Conference on IPR and Development. WIPO, Geneva, April 2016

10. McDonald, M. K. (2015). The Social Impact of Intellectual Property Rights: Public Health, Education, and Income Inequality (<https://drum.lib.umd.edu/handle/1903/17253>, 25.09.2022).

11. Nikolova-Minkova, V. (2020) Competitive Advantages and Economic Benefits from Licensing of Industrial Property Sites. // International scientific conference UNITECH`20, item 2, Gabrovo, UI Vasil Aprilov, 143-148, ISSN 1313-230X.

12. Nikolova-Minkova, V. (2021) Trademark Activity – Innovation Indicator. // Round table with international participation „Trade - scientific knowledge and business reality“, Tsenov Academic Publishing House, pp. 279-286, ISBN 978-954-23-2005-0.

13. Novorodovskaya, T. S. (2015). Using intellectual property as a competitive advantage of modern enterprise. // Metallurgical and Mining Industry, №11, pp 208-211.

14. Posner, R. A. The law & economics of intellectual property. // Journal of the American Academy of Arts & Sciences, Spring 2002, pp 5-12.

15. Singh A. K., Acharya S. R., Chavda P. (2017). Implications of intellectual property rights and socio-economic factors on growth of manufacturing sector in selected cross economies: An empirical assessment'. // Sasi Misra, Sunil Shukla and Ganapathi Batthini (Eds.). Proceedings of the Twelfth Biennial Conference on Entrepreneurship Organized by EDII Ahmedabad (Feb 22-24, 2017), New Delhi: Bookwell Publishing House, pp. 262-279.

16. Waldron, J. (1993). From Authors to Copiers: Individual Rights and Social Values in Intellectual Property. // Symposium on Intellectual Property Law Theory, Vol. 68, №2.

17. World Bank (2002). Intellectual Property: Balancing Incentives with Competitive Access (https://documents1.worldbank.org/curated/en/285571468337817024/310436360_20050012013328/additional/Global-economic-prospects-and-the-developing-countries-2002-making-trade-work-for-the-worlds-poor.pdf, 25.08.2022).

За контакти:

Д-р Пънар Кязим

ВУЗФ

E-mail: p.kiazim@gmail.com

www.linkedin.com/in/pkyazim/